

Toelichting voor docenten groep 7 bij de Lesbrieft 'Een ode aan de monumenten en het Landschap van Midden-Delfland'

Deze lesbrieft is ter voorbereiding op Kindermonumentendag 2021.

Kerdoelen

Bij het maken van de lesbrieft is aansluiting gezocht bij relevante kerndoelen voor groep 7:

Oriëntatie op jezelf en de wereld – Ruimte (Kerdoel 47, 48) en **Tijd** (Kerdoelen 52 en 53)

Kerdoel 54 *De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren*

Kerdoel 55 *De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren:*

Kerdoel 56 *De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.*

Bron: <https://www.slo.nl/sectoren/po/kerndoelen/>

<https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-orientatie/uitgangspunten/kerndoelen/>

De inhoud van de lesbrieft

De lesbrieft sluit aan bij het cultuurproject '**Ode aan Midden-Delfland**' en bij het algemene landelijke thema van Open Monumentendag 2021: '**Mijn monument – jouw monument**'. Met deze landelijke titel wordt bedoeld dat bewoners van monumenten en erfgoed daar heel trots op zijn en dat graag willen delen met bezoekers door hen de verhalen over het monument te vertellen. Anderzijds willen ze graag van bezoekers persoonlijke verhalen, belevenissen en herinneringen over hun monument horen. Want verhalen brengen het monument of erfgoed tot leven. Ze herinneren ons aan de historie.

Dat proberen we duidelijk te maken met deze lesbrieft én tijdens de Kindermonumentendag en natuurlijk ook tijdens het Open Monumentenweekend.

In de zomer van 2021 organiseert het Cultuurplatform Midden-Delfland (een netwerk van makers en hoeders van cultuur in MD) het cultuurproject 'Ode aan Midden-Delfland'. In alle kernen van Midden-Delfland worden door een groot aantal cultuurorganisaties van Midden-Delfland diverse cultuuractiviteiten georganiseerd. Onderdeel van de activiteiten zijn onder andere tentoonstellingen over de historie van het landschap van Midden-Delfland.

Met 'Ode aan Midden-Delfland' brengen cultuurorganisaties, kunstenaars, bewoners en bezoekers in 2021 een ode aan het bijzondere gebied Midden-Delfland. Een ode, omdat deze regio met zijn waardevolle cultuurlandschap en vitale dorpen dit verdient. Een ode omdat kunst verwondert, anders laat kijken en helpt om betekenis te geven aan landschap en identiteit.

www.odeaanmiddendelfland.nl voor het gehele programma + achtergrond informatie

Tip: *Bevraag de leerlingen over het cultuurproject 'Ode': hebben zij ervan gehoord, en ergens aan deelgenomen? Waaraan en wat vonden ze ervan? En mogelijk heb je als leerkracht een*

cultuuractiviteit van 'Ode aan MD' bezocht... het biedt de mogelijkheid tot uitwisseling van ervaringen.

Thema's

In de lesbrief wordt allereerst kort uitgelegd wat een 'ode' eigenlijk is of kan zijn. Een lied, een gedicht, een foto. De leerlingen wordt gevraagd waar zij het meest van genieten in Midden-Delfland. Ze laten zich inspireren door een serie afbeeldingen en kiezen hun eigen top-3 en geven aan waarom ze dit gekozen hebben.

Suggesties: Ter aanvulling kan de leerlingen worden gevraagd in groepjes van 3 of 4 hun top-3 uit te wisselen. Verschillen tussen wat de leerlingen hebben ingevuld kan onderwerp van gesprek worden. Iedereen is anders en uniek en heeft dus andere voorkeuren en maakt andere keuzes.

Zitten er overeenkomsten in de keuzes? Zitten er andere of verrassende activiteiten bij? Speelt de omgeving daarbij een belangrijke rol? Vinden ze het leuk om dit juist in Midden-Delfland te doen? (groen, mooie omgeving, etc.)

De uitspraken kunnen spelenderwijs leiden naar een heuse 'ode'! Ook kan naar keuze een top-3 van de klas gemaakt worden en zelfs een klasse-ode.

Daarna wordt aandacht besteed aan wat *monumenten* zijn wat onder *erfgoed* wordt verstaan en waar dit in Midden-Delfland, dus in hun eigen omgeving, is te zien.

Ook het **landschap** van Midden-Delfland wordt meegenomen aangezien dat als **'groen' monument** of **'groen' erfgoed** kan worden aangemerkt.

Al naar gelang de vragen van de leerlingen kan het hier aangereikte voor de docent aanleiding zijn voor (filosofische) gesprekken over het **belang van monumenten**, van **het behouden van karakteristieke elementen in het historisch landschap**, en hun mening over **erfgoed**.

Antwoorden op de vragen

Antwoord op vraag 1a

afb 1 is molen De drie Lelies in Maasland, **afb 2** De katholieke Sint-Antonius en Corneliuskerk in Den Hoorn, **afb 3** 16^e-eeuwse herberg de Vergulde Valk in Schipluiden.

Antwoord op vraag 1b

Andere monumenten zijn in **Schipluiden**: De Jozefschool, Museum het Tramstation, de trambrug, het herbouwde torentje van Keenenburg; in **Maasland**: De Schilpen, de Commandeurshof, de Oude Kerk, diverse boerderijen o.a. Arendshoeve; in **Den Hoorn**: oliemolen Mercurius (nu een zgn. Thomas huis), Rijstuin (was vroeger een school) en de Groeneveldse molen.

Vraag 1c Koningsdag; vrijmarkt op Koningsdag; beschuit met muisjes, bitterballen, bepaalde feesten in het eigen dorp die al jaren gevierd worden (b.v. Zomerfeesten in Schipluiden, (nu al 50 jaar) etc.

Antwoord op vraag 2a Deze grondsoort ligt eigenlijk in het water, vandaar de naam

laagveen

Antwoord op vraag 2b

Er zijn zoveel molens verdwenen vanwege gemis aan voldoende capaciteit voor het droogmalen. Nu doen vooral **gemalen** dit.

Antwoord op vraag 2c in Schipluiden, aan de Woudseweg – in 1719 gebouwd (**jaartal moet door de leerlingen worden opgezocht op internet**)

Antwoord op vraag 2d Eén molen is dan niet genoeg, er waren er meer nodig. Die staan in een rij achter elkaar en pompen het water met grote schoepen omhoog naar de rivier.

In de animatie kun je het nog eens goed zien. Elke molen pompt het water een stukje omhoog. Daarna komt het water in een kanaal of een rivier terecht en kan naar de zee weg stromen. Zo zijn veel gebieden leeggepompt.

Vraag over wat ze liever zien: een poldermolen of een windmolen: kunnen diverse antwoorden zijn: poldermolen hoort meer in het landschap - windmolen levert energie, maar wordt door velen niet als fraai gezien en soms ook heel hinderlijk voor omwonenden vanwege de geluidsoverlast.

Antwoord op vraag 2f

Kenmerken laagveenlandschap

1. polders 2. boerderijen 3. langgerekte kavels 4. veel plassen, sloten, 5. kreekruggen 6. lintdorpen 7. weilanden 8. molens 9. ....

Tip: De leerlingen kunnen in groepjes bespreken welke kenmerken ze gevonden hebben – zijn er overeenkomsten/verschillen, zijn er nieuwe kenmerken gevonden en welke vinden de leerlingen het mooiste/ meest passend bij MD?

Vraag 3

We zien een man op een paard, hij zit achterstevoren, paard trekt een schip met een touw dat om een paal (rollepaal) geleid wordt om het schip de bocht goed te kunnen laten nemen. Als de rollepaal er niet was zou het schip tegen de kant getrokken worden.

Antwoord op vraag 4a

Het Bommeer op de kaart van Kruikius is veel kleiner dan op de recentere luchtfoto. Op de Kruikiuskaart is het meer met een smalle doorgang verbonden met de Boonervliet. Die doorgang is nu sterk verbreed.

Antwoord op vraag 4b

In die tijd waren er nog geen computers of andere middelen. Het tekenen gebeurde dus met de hand. En ook het meten van de stukken land, de loop van wateren en de ligging van boerderijen, dorpen etc. ging daarmee dus op een eenvoudiger (maar meer tijdrovende) wijze dan tegenwoordig.

Antwoord op vraag 4c

Historici vinden het belangrijk om deze cartografische kaarten te bewaren. Deze kaarten geven belangrijke historische informatie over het ontstaan van het landschap en de veranderingen die het door menselijk ingrijpen door de eeuwen heen heeft ondergaan. Bovendien is het bijzonder om te zien hoe dat vroeger gedaan werd en wat een enorm werk dat geweest moet zijn.

De laatste 'vraag' is een inspiratie- en doevraag: schilder, teken of plak je eigen 'Ode aan MD'.

De afbeeldingen maken duidelijk dat kunst divers is en vele mogelijkheden biedt. Van heel erg lijkend op de werkelijkheid tot een grafisch patroon – van kleurrijk tot zwart-wit etc. etc. Alles is mogelijk en alles wat met enthousiasme en vanuit overtuiging wordt gemaakt is goed.

Tip Een vel tekenpapier is aan te bevelen voor deze opdracht als gekozen wordt voor tekenen, schilderen of een collage maken.

Tip 2: De leerlingen kunnen zelf een keuze maken uit de verschillende muzische middelen. Zo kan een diversiteit aan Odes ontstaan!

Tip 3: Maak met de leerlingen een expositie van de kunstwerken in de klas of in een centrale ruimte op school, of ..... een andere geschikte ruimte naar keuze.

Tot slot

Deze lesbrief is een voorbereiding op Kindermonumentendag. Daarom is het belangrijk dat de leerlingen weten wat een **monument** en **erfgoed** is en dat het niet alleen maar gebouwen betreft, maar nog veel meer kan zijn. Ook proberen we duidelijk te maken dat door objecten, voorwerpen en andere minder voor de hand liggende waardevolle elementen te bewaren, we beter weten hoe mensen vroeger leefden, hoe het landschap is ontstaan en de loop van de tijd ook door menselijk handelen is veranderd. Met niet altijd een positieve uitwerking.

Op Kindermonumentendag zal hier verder aandacht worden besteed.

Rina Visser – juni 2021 Historische Vereniging Oud-Schipluiden

Gebruikte bronnen:

www.odeaanmiddendelfland.nl

<https://www.middendelfland.net>

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Westlander_\(schip\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Westlander_(schip))

https://www.middendelfland.nl/flysystem/media/boekje_welkom_in_middendelfland_versie_juni_2018.pdf

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Midden-Delfland>

<https://geografie.nl/artikel/midden-delfland>

<https://www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/vlietlanden/projecten/midden-delfland-groen-erfgoed-de-steigers>

<https://www.middendelflandsite.nl/natuur-en-cultuurhistorie/cultuurhistorie>

http://delfland.middendelfland.net/delfland_geschiedenis.htm

<https://schooltv.nl/video/droogmaken-laagveen-te-veel-water/>

<https://schooltv.nl/video/van-moeras-naar-laagveen-ontginnen-en-inklinken/>

<https://schooltv.nl/video/landschap-laagveen-veeteelt-en-plassen/>

<http://historischeverenigingoud-schipluiden.nl/>

<http://beleef.mooidichtbij.nl>

<http://www.middendelfland.net>

<http://www.stadenstreekcultuurhistorie.nl/>

